

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

*К. А. Дичко, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті розглянуто основні аспекти державної аграрної політики європейських країн світу, що є провідними товаровиробниками сільськогосподарської продукції, її особливості та відмінності. Оцінюється рівень державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників у європейських країнах. Досліджуються проблеми державної підтримки товаровиробників. На основі європейського досвіду окреслені основні вектори вітчизняної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, спрямовані на забезпечення сталого розвитку аграрного сектора національної економіки. Визначаються перспективи та можливості адаптації європейського досвіду до аграрного сектора економіки України для розв'язання проблем розвитку сільського господарства.

Ключові слова: Європейський досвід підтримки сільськогосподарських товаровиробників, державне регулювання, агропромисловий комплекс, державна підтримка, фінансування сільського господарства.

Постановка проблеми. Сільське господарство – важлива галузь національної економіки. На даному етапі економіка України опинилася у кризовому становищі. Саме тому важливим є концентрація зусиль держави на пріоритетній галузі економіки – сільському господарстві, яке виробляє 30% ВВП в Україні. Впровадження європейського досвіду підтримки сільськогосподарських товаровиробників допоможе стабілізувати галузі сільського виробництва, стимулювати експорт продукції, використовувати найкращі технології, забезпечити захист товаровиробника на внутрішньому ринку.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідженням даного питання приділяли уваги багато вчених, серед них: Н. Трусова, О. Назаркевич, І.Маленька, С. Аланок, Дж. Кейнс, Л. Хоффман, С. Брю, А. Сміт, М. Трейсі, Т. Семкіна, Б. Чернякова, О.М. Алимов, В. Андрійчук, Б. Данилишин, С. Дем'яненко, С. Дорогунцов, М. Долішній. Їхні фундаментальні праці зробили значний внесок у розвиток цієї тематики. Проте дане питання потребує детального вивчення та глибокого висвітлення з точки зору закордонного досвіду, оскільки є багатоаспектним.

Мета статті. Метою даного дослідження є вивчення та узагальнення найкращого досвіду європейських країн, які є провідними сільськогосподарськими товаровиробниками з визначенням перспектив і подальшим їх впровадженням для сільськогосподарських товаровиробників України.

Виклад основного матеріалу. Держава, використовуючи сукупність важелів впливу на економіку, може відігравати прогресивну або регресивну роль у розвитку тієї чи іншої економічної системи.

Практика застосування механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора свідчить про те, що вплив органів державної влади на економічні процеси в сільському господарстві не завжди є об'єктивним і обґрунтованим. Відсутність збалансування інтересів усіх суб'єктів державного управління та детальних обрахунків ефективності прийнятих регуляторних актів досить часто ускладнює соціально економічну ситуацію у країні в цілому, призводить до нестабільності законодавства, зниження інвестиційної привабливості аграрного сектора та зменшення ділової активності в сільському господарстві. Світовий досвід розвитку сільського господарства свідчить про зростання ролі держави в регулюванні сільськогосподарського і продовольчого ринків. Розмір державної підтримки в окремих країнах може досягати 70% вартості продукції сільського господарства [1, с. 2].

Обсяг державної підтримки значною мірою залежить від рівня доходів країни. Так, підтримка сільськогосподарських підприємств в країнах ЄС, Норвегії, Канаді, США відповідно даних Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) за 2012-2016 р., значно перевищує відповідний показник для України (табл. 1).

Таблиця 1

**Фінансування сільського господарства у різних країнах
(у млн. дол.)**

Країни	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. у % до 2015 р.
Україна	2808	1903	2426	127,48
ЄС (28 країн)	128749	107392	111592	103,91
Норвегія	4277	3524	3364	95,46
Канада	6660	5762	6396	111,00
США	98241	76258	90849	119,13

Джерело: складено з використанням даних [2]

Аналізуючи дані таблиці 1, можна відмітити, що у 2016 році держава Норвегії виділила на підтримку сільського виробництва 3364 млн дол., Канади – 6396, США – 90849, країни ЄС – 111 592 млн дол. При цьому в Україні цей показник становить 2426 млн дол. Таким чином, можна стверджувати, що політика України не спрямована на підтримку сільськогосподарських підприємств.

До основних напрямів державної підтримки сільськогосподарських товаробиробників європейських країн відносять:

1) підтримка товарного виробництва та підвищення конкурентоспроможності аграрних суб'єктів господарювання у зв'язку із виробництвом ними екологічно чистої продукції;

2) підтримка дрібних товаровиробників, сімейних ферм та кооперативних об'єднань;

3) охорона земель та раціональне використання сільськогосподарських угідь;

4) розвиток аграрної науки та впровадження у виробництво новітніх екологічнобезпечних технологій виробництва сільськогосподарської продукції, догляду за тваринами, систем обробітку ґрунту та ін [3, с. 2].

На нашу думку, для України найбільш цінним є досвід підтримки сільськогосподарських виробників таких країн, як Німеччина, Польща. Німеччина належить до числа найбільших країн-виробників сільськогосподарської продукції. Вона має сучасні технології, ефективну організацію і механізацію сільського господарства. Саме завдяки цьому досягається висока продуктивність праці. Мета діяльності підприємств цієї країни, яка має високоінтенсивне виробництво, не лише отримання прибутку, а й максимально ефективно використання землі. Власне виробництво пшениці задовольняє попит на 80%, цукру – на 85%, м'яса – на 90%, молока – на 100%.

Кошти, які виділяються із загальної сільськогосподарської програми підтримки фермерів і сільських районів в розмірі близько 6,2 млрд. євро за рік спрямовуються за двома напрямками:

- 1) Прямі виплати фермерам в розрахунку на гектар сільгоспугідь;
- 2) Розвиток конкретних програм допомоги для сталого і екологічно чистого сільського господарства.

Соціальна політика активно допомагає фермерам щодо створення умов для розвитку ефективного і конкурентоспроможного сільського господарства. Сільськогосподарська система соціального забезпечення колгоспників і членів їх сімей забезпечує фінансовий захист від мінливостей життя (хвороб, необхідність тривалого догляду, нещасні випадки на виробництві, зниження працездатності, старості і смерті застрахованої особи) [4].

Державна підтримка в Німеччині є одним з найефективніших видів регулювання сільськогосподарських товаровиробників. Вона спрямована на дотримання таких вимог :

- 1) збереження сільськогосподарських земель;
- 2) збереження ґрунтових вод, дотримання доз внесення добрив та їх зберігання;
- 3) упровадження обмежень щодо використання пестицидів;
- 4) реєстрація тварин, маркування м'яса;
- 5) гігієна й безпека харчових продуктів;
- 6) систематичний контроль та система санкцій.

Як бачимо, у Німеччині застосовується така система державної підтримки сільського господарства, яка дозволяє комплексно вирішувати проблеми сільського господарства, зокрема ефективного використання сільськогосподарських земель, забезпечення продовольчої безпеки країни та створення конкурентного середовища на ринку сільськогосподарської продукції [5].

Високий рівень державної підтримки сільського господарства має Польща. В даній країні закони ринку поєднуються з виваженою державною

політикою, спрямованою на підтримку і допомогу сільськогосподарським виробникам, характерним для якої є встановлення певного рівня заготівельних цін, дотування експортних поставок, обмеження виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції, стимулювання розвитку сільських територій тощо.

Серед польських господарств дуже розвинена спеціалізація (одні виробляють молоко, а інші вирощують різноманітні овочі). Для цієї країни характерною думкою є те, що багатопрофільні господарства менш ефективні. Це пояснюється тим, що вони відкриті до вимог ринку, технічного і біологічного прогресу. При використанні пільгових кредитів, господарства здійснюють модернізацію і докуповують землю.

Держава проводить довгострокову політику розвитку дрібних господарств.

Польська модель системи державного регулювання аграрного сектора орієнтована на стимулювання:

- 1) інвестицій у сільському господарстві, сільськогосподарській переробці і послугах для сільського господарства;
- 2) заходів для створення нових, постійних місць роботи;
- 3) розвитку техніко-виробничої і ринкової інфраструктури села;
- 4) діяльності по підвищенню і зміні фахових кваліфікацій населення, сільськогосподарські консультацій.

Щодо України, то основною підтримкою держави для товаровиробників є запровадження спеціальних режимів оподаткування, яка, за даними Мінагрополітики, у 2014 році склала 24,4 млрд. грн. У 2016 році зменшилося пряме фінансування аграрного сектора до 3,5 млрд. грн.

На суттєву непряму підтримку за рахунок пільгового оподаткування, український сільгосптоваровиробник у поточному році також не може розраховувати, оскільки з 1 січня 2016 року набрали чинності зміни до Податкового кодексу України, які значною мірою погіршили режим податкового сприяння агровиробникам [6].

Відповідно до Державного бюджету України, у 2016 р. в порівнянні з попереднім роком відбулось скорочення наданих кредитів фермерським господарствам на 9 780,8 тис.грн направлених на розвиток сільського господарства країни.

Порівнюючи обсяг державної підтримки в Україні з іншими європейськими країнами, можна стверджувати, що у європейських країнах високий показник надання державної підтримки (субсидій) сільському господарству, який формує вищий рівень конкурентоспроможності європейської аграрної продукції.

Причин, з яких в Україні не достатньо за обсягами прямої підтримки сільськогосподарського виробництва дуже багато. Це і дефіцит бюджету, і висока корупція, і відсутність законів, програм, які б підвищили розвиток сільського господарства.

Варто відзначити те, що в Україні в різні часи існувала велика кількість загальнонаціональних та регіональних аграрних програм, спрямованих на розвиток сільськогосподарської продукції, таких як “Розвиток зерновиробництва в Україні до 2015 року”, “Рослинництво – 2015”, “Комплексна біологізація захисту рослин 2008–2015”, “Програма розвитку молочного скотарства 2013-2015” та багато інших, проте більшість із них так і не завершилися отриманням очікуваних результатів у зв’язку із наявністю ряду проблем в процесі їх планування, виконання, контролю та оцінки [7, с. 4].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, досвід європейських країн, які мають розвинену ринкову економіку, свідчить про різноманітність форм державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та її виключно важливу роль у забезпеченні ринкової рівноваги і збільшенні можливостей економічного вибору.

Для задоволення міжнародних вимог до якості та безпеки продуктів харчування потрібно переглянути ряд методів та технологій виробництва. Виходячи з цього, головними пріоритетами державної агропромислової політики повинно стати:

1. Збільшення рівня державної підтримки.
2. Переорієнтація фінансування сільського господарства у бік збільшення спрямування державних коштів на розвиток сільського господарства.
3. Екологічна спрямованість аграрної політики та раціональне землекористування.
4. Збільшення обсягів фінансування на наукові розробки, технологічний прогрес у сфері енергозбереження, селекції, підвищення професійної кваліфікації сільськогосподарських виробників тощо.

Список використаних джерел:

1. Трусова Н. В. Світовий досвід державної підтримки розвитку сільськогосподарського виробництва / Н. В. Трусова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 4 (24). – С. 2.
2. Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). – Режим доступу: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/agriculture-and-food/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2017/statistical-annex_agr_pol-2017-31-en#page42.
3. Назаркевич О. Б. Міжнародний досвід державного регулювання та підтримки малих сільськогосподарських підприємств / О. Б. Назаркевич. – 2014. – № 4. – 212 с.
4. Федеральне міністерство продовольства, сільського господарства та захисту прав споживачів Німеччини: – Режим доступу : <http://www.bmel.de>
5. Informationsbroschüre über die einzuhaltenden anderweitigen Verpflichtungen – Cross Compliance. 2013 Endfassung 12.12.2012-104 s.
6. Підтримка аграрного виробництва у країнах Європейського союзу. – Режим доступу : <http://edclub.com.ua..>
7. Надвиничний С. А. Зарубіжний досвід державної підтримки сільського господарства / С. А. Надвиничний // Агросвіт. – 2011. – № 2. – С. 6-12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2011_2_4.

8. Маленька І. М. Фінансова підтримка сільського господарства України / І. М. Маленька. – 2015. – 44 с.

K. Dichko. The european experiences of support to agricultural producers.

The article describes the main aspects of state agrarian policy of the European countries that are leading producers of agricultural products, its features and differences. Estimated level of state support to agricultural producers in European countries. Explores the issues of state support of producers. On the basis of the European experience identified the main vectors of domestic support to agricultural producers aimed at ensuring sustainable development of agrarian sector of the national economy. Perspectives and the possibility of adapting European experience to the agricultural sector of Ukraine for the solution of problems of development of agriculture.

Key words: European experiences of support to agricultural producers, government regulation, agro-industrial complex, state support, agriculture financing.

Науковий керівник – асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Боднар О. А.

Миколаївський національний аграрний університет